

1. Inleiding:

De CHS is in 2004 beleidsmatig verankerd in het provinciale Streekplan 2005-2015 en in het Cultuurprogramma 2005-2008. In de notitie “uitvoeringsbeleid voor de Cultuurhistorische Hoofdstructuur; CHS-uitvoeringsprogramma 2006 en 2007” is het CHS-beleid vertaald in een (financieel) uitvoeringsprogramma. Een van de beleidslijnen van deze notitie betreft de inzet van provinciale middelen voor een aantal buitengewone monumentale gebouwen of gebouwcomplexen, die belangrijke representanten zijn voor het Utrechtse provinciale erfgoed.

Als uitwerking van deze notitie is in 2007 de notitie Erfgoedparels 2008-2009 vastgesteld, waarin gekozen werd voor het oplossen van de restauratieproblematiek bij 2 categorieën: kerken en industrieel erfgoed. De Staten hebben gevraagd om een evaluatie van het beleid t.a.v. de erfgoedparels van de afgelopen 2 jaar. In onderstaande evaluatie wordt gekeken of het beleid t.a.v. de erfgoedparels in overeenstemming met het oorspronkelijk doel geweest is en of de gebruikte middelen de goede geweest zijn. Heeft de provincie het verschil gemaakt? Moet het beleid t.a.v. de erfgoedparels gecontinueerd worden? Ook zal gekeken worden of er bij continuering van het beleid t.a.v. de erfgoedparels aanpassingen moeten plaatsvinden.

2. Het doel:

In de notitie “uitvoeringsbeleid voor de Cultuurhistorische Hoofdstructuur; CHS-uitvoeringsprogramma 2006 en 2007” zijn twee (toen) actuele beleidsontwikkelingen betrokken: het beeïndigen van de rijkssubsidie voor restauratie en de wens van PS om inzet te plegen op het in standhouden van bijzonder provinciaal erfgoed (motie 5 november 2005). Ook hebben de Staten aangegeven meer aandacht te willen geven aan het industrieel erfgoed. Op basis hiervan is er voor gekozen om de individuele restauratieproblematiek op te lossen van een aantal buitengewone gebouwen of gebouwcomplexen, die belangrijke representanten zijn voor het Utrechtse provinciale erfgoed. Als verfijningscriteria zijn de volgende genoemd:

1. Het moet gaan om “erfgoedparels”; voor Utrecht uniek of buitengewoon representatief en met de focus op objecten of complexen in een landschappelijke of historisch-stedelijke context.
2. Het moet gaan om grote, spraakmakende projecten op het vlak van restauratie, herinrichting of herbestemming van cultureel erfgoed met een goed te realiseren uitstraling naar het grote publiek (openstelling, toegankelijkheid, educatieve of museale activiteiten, evenementen, etc.);
3. Het moet gaan om monumenten(complexen) waarvoor andere financieringsbronnen ontoereikend zijn;
4. Het moet gaan om monumenten(complexen) waar een eenmalige investeringsimpuls noodzakelijk is om het duurzame behoud en duurzame exploitatie te garanderen (door eigendomsafspraken, een goede functie en voldoende structurele onderhoudsmiddelen).

Het doel is in feite de individuele restauratieproblematiek op te lossen van een aantal buitengewone gebouwen of gebouwcomplexen, die belangrijke representanten zijn voor het Utrechtse provinciale erfgoed.

3. De Middelen:**De keuze van de categorieën:**

Op basis van bovengenoemde criteria is een nadere analyse gemaakt om tot een

gerichte keuze van te restaureren erfgoed te komen. Immers de omvang van de te restaureren monumenten zou op basis van bovengenoemde 4 criteria te omvangrijk zijn.

In de CHS-notitie is een voorzet tot selectie van categorieën gedaan. De volgende voor het Utrechts provinciaal erfgoed beeldbepalende categorieën worden in de CHS-notitie benoemd:

- Kerken
- Industrieel erfgoed
- Molens
- Infrastructurele werken
- Waterstaatkundige werken
- Kastelen en buitenplaatsen
- Linies
- Boerderijen en boerderijlinten.

In december 2007 is de “ Kadernotitie Erfgoedparels” door PS vastgesteld. In deze notitie zijn de beleidskaders voor de aanwending van een Investeringsfonds Erfgoedparels uitgewerkt. Er is gekozen voor de subsidiering van de volgende twee categorieën: **de kerken en het industrieel erfgoed** op basis van de volgende argumenten:

- Het rijk gaat ervan uit dat Nederland uitgerestaureerd is en heeft de restauratiesubsidie vervangen door een instandhoudingssubsidie. Onderzoek wijst echter uit dat er landelijk een forse restauratieachterstand is. Deze bedraagt in Utrecht (globale schatting) € 73 miljoen. Die achterstand geldt voor alle categorieën monumenten (bijv. buitenplaatsen, sluizen, kerken, verdedigingslinies). Signalen vanuit de politiek en inventarisatie bij de gemeenten geven aan dat m.n. veel kerkbesturen in de problemen zijn geraakt, omdat hun geplande (omvangrijke) restauratie niet door kan gaan. Zeer urgent daarbinnen is de verzakking van de NH-kerk in Wilnis.
- Het industrieel erfgoed in de provincie Utrecht is nauwelijks meegenomen in de monumenteninventarisatie en –selectierondes van het rijk (MIP en MSP) in de jaren '90 van de vorige eeuw. Hierdoor komt het industrieel erfgoed nauwelijks voor op monumentenlijsten en komt dus niet in aanmerking voor (rijks)subsidies. Ook in de provinciale cultuurhistorische atlas “Tastbare Tijd” is het industrieel erfgoed onderbelicht geweest. t.a.v. het industrieel erfgoed. Op verzoek van de commissie ZCW is de Kadernotitie Industrieel erfgoed in de provincie Utrecht opgesteld. Deze kadernotitie is op 5 februari 2007 door PS vastgesteld. De kadernotitie industrieel erfgoed geeft richting aan de inhoudelijke en beleidsmatige inzet van de provincie voor industrieel erfgoed.
- In het coalitieakkoord: “Slagvaardig samen werken aan kwaliteit en duurzaamheid” van 14 mei 2007 is de lijn gevolgd: *“voorkomen van “horizonvervuiling” en het in dat kader steunen van horizonbepalende objecten zoals molens, watertorens en kerktorens. Voor de molens en het industrieel erfgoed heeft de provincie het beleid onlangs herijkt. Wij willen ons ook inzetten voor monumentale kerkgebouwen”*.
- Andere categorieën worden voor 2008 en 2009 buiten beschouwing gelaten, mede om te voorkomen dat het budget van 3 miljoen versnipperd wordt. In 2004 is bovendien 4 miljoen beschikbaar gesteld voor de restauratie van molens in beheer bij Stichting de Utrechtse Molens, voor de linies (Limes, NHW, OHW, Grebbelinie, Stelling van Amsterdam) zijn

uitvoeringsprogramma's gestart en middelen beschikbaar gesteld.

Het Besluit Erfgoedparels

Op 12 februari 2008 wordt het Besluit erfgoedparels 2008 en 2009 door GS vastgesteld. De regeling is in de provinciale regelingenbank opgenomen en voor iedereen toegankelijk gemaakt. Als algemene selectiecriteria voor beide categorieën worden de 4 verfijningscriteria van de CHS-notitie opgenomen. Daarnaast: De kerken dienen rijksbeschermd te zijn en opgenomen in de Rapportage Quicksan Kerken in de Provincie Utrecht. Deze lijst bestaat uit 29 kerken in de provincie met een restauratieachterstand. De lijst is opgesteld na inventarisatie bij alle gemeenten. Nadere prioritering vindt plaats door de Monumentenwacht Utrecht. In deze rapportage wordt aangegeven welke kerken de grootste restauratieachterstand hebben. Het industrieel erfgoed moet opgenomen zijn in de top 100 van het rapport "20 vensters op het industrieel erfgoed in de provincie Utrecht". Bovendien wordt subsidie slechts verstrekt indien er een goed onderbouwd herbestemmingsplan voor het object of complex ligt.

Het subsidieplafond wordt op 3 miljoen per jaar gesteld, € 1.5 miljoen voor de kerken en € 1.5 miljoen voor het industrieel erfgoed (bij de vaststelling van de Kadernotitie erfgoedparels is een motie aangenomen waarin voorgesteld wordt:

1. de komende 2 jaar het subsidieplafond op 3 miljoen per jaar te stellen in plaats van de in de kadernotitie voorgestelde 2 miljoen.
2. een evenredige verdeling van middelen tussen kerkelijk en industrieel erfgoed als uitgangspunt te hanteren.)

Het subsidiepercentage voor beide categorieën bedraagt 70 % van de subsidiabele kosten, met een min. van € 200.000,- en een max. van 1 miljoen. In 2009 wordt de regeling op 2 punten aangepast: de subsidiedrempel voor kapellen wordt verlaagd en de mogelijkheid van het instellen van een adviescommissie voor het industrieel erfgoed wordt opgenomen.

Er is 1 bezwaarschrift ingediend. Het bezwaar is ongegrond verklaard.

De communicatie:

Er is via de pers ruime bekendheid gegeven aan de regeling t.a.v. de erfgoedparels. Dat blijkt ook uit het grote aantal subsidieaanvragen. Er zijn veel telefonische vragen gesteld. De vragen betreffen praktische informatie (indieningstermijnen) en inhoudelijke vragen (prioritering van de kerken). Bij het verlenen van de subsidies en bij de start van de restauraties is wederom ruime aandacht aan de regeling in de pers besteed.

Samenwerking met het Rijk

De samenwerking met het rijk verliep uitstekend. De waardering vanuit de RCE voor het provinciale beleid t.a.v. de rijksbeschermden monumenten is groot. De rijksmiddelen zijn immers bij lange na niet voldoende om de restauratieachterstand weg te werken. Vanuit de provincie is er m.n. waardering voor de wijze waarop de RCE de uitvoering van de restauraties van de rijksbeschermden parels begeleidt. De RCE begeleidt in principe alleen restauraties die door het rijk gefinancierd worden.

Het subsidiebudget:

Conform een motie van PS wordt in 2008 het subsidieplafond op € 3 miljoen euro gesteld: € 1,5 miljoen euro voor de kerken en € 1,5 miljoen euro voor het industrieel

erfgoed.

Het restbudget bij het industrieel erfgoed bedroeg € 150.000,-. GS hebben PS verzocht dit bedrag toe te kennen aan de categorie kerken, gezien het grote aantal aanvragen. Bij behandeling in de Statencommissie gaf een meerderheid aan hiermee problemen te hebben en beriep zich op de motie van december 2007, waarin aangegeven wordt dat een evenredige verdeling van middelen tussen kerkelijk en industrieel erfgoed als uitgangspunt gehanteerd moet worden. Op basis hiervan is besloten het restantbudget van 2008, € 150.000,- terug te laten vloeien in het investeringsfonds erfgoedparels.

Via de VJN 2008 werd voor 2009 € 1 miljoen extra geld toegekend. In 2009 is het subsidieplafond wederom op 3 miljoen gesteld, gelijkelijk verdeeld over de categorieën industrieel erfgoed en kerken. In totaal is in 2009 een bedrag van € 2.280.892,- uit het fonds Erfgoedparels aangewend, d.w.z. dat € 719.108,- (1 industrieel erfgoed restauratie minder) niet besteed wordt. Dit bedrag vloeit terug in het investeringsfonds erfgoedparels.

Omdat de gelden voor het fonds erfgoedparels tot en met 2009 gegarandeerd waren (mede dankzij de extra 1 miljoen euro via de VJN 2008), maar voor verdere jaren niet, hebben de Staten bij behandeling van de VJN 2009 besloten in het kader van de versnellingsagenda crisisbestrijding 6 miljoen extra beschikbaar te stellen voor de verdeling 2010 en 2011. In dezelfde vergadering bij de behandeling van de VJN is een amendement aangenomen om 2 miljoen subsidie aan de restauratie van kasteel Amerongen te besteden, en deze gelden via de reserve erfgoedparels beschikbaar gesteld worden. Te samen met de nog in de reserve aanwezige gelden (waaronder het restant van 2009) en de terugvordering van de voorfinanciering rijkssubsidies kan voor 2010 en 2011 het subsidieplafond jaarlijks toch op € 3 miljoen vastgesteld worden

4.Het resultaat:

A Het Industrieel Erfgoed 2008:

Voor de categorie Industrieel Erfgoed zijn 3 aanvragen voor in totaal € 2.350.000,- ingediend:

De voormalige Verensmederij NS-werkplaats in Amersfoort (Stichting BOEI vraagt € 700.000,-), de voormalige Zeepfabriek Rohm en Haas in Amersfoort (gemeente Amersfoort vraagt € 650.000,-) en het voormalige station van Houten (Stichting station op wielen vraagt € 999.999,-).

Op basis van art 7 lid 3 van het Besluit erfgoedparels zijn de aanvragen van Stichting Boei en Gemeente Amersfoort gehonoreerd. Beide aanvragen konden gehonoreerd worden binnen het budget 2008 voor het industrieel erfgoed. Beide gehonoreerde aanvragen betroffen culturele herbestemmingen

De aanvraag van Stichting Station op Wielen werd afgewezen, omdat de aanvraag, ook na herhaalde vraag, geen duidelijkheid gaf over welke onderdelen van de restauratie nog moeten starten en wat de subsidiabele restauratiekosten zijn.

B De kerken 2008:

Voor de categorie kerken zijn 13 aanvragen ingediend voor in totaal € 9.664.440,-. De nummers 1 en 3 van de prioriteringslijst van de Monumentenwacht worden respectievelijk geheel en deels gehonoreerd.: de NH-kerk in Wilnis ontvangt € 955.229,- , de Sint Victor in Benschop krijgt € 529.725,-. Hiermee is het plafond

bereikt. De Sint Victor kan het restant (€ 425.504,-) in 2009 aanvragen. De nummer 2, de Barbarakerk in Nieuwegein, ontvangt in juni 2008 subsidie van het rijk ikv de BRIM- achterstandsregeling, en dingt niet meer mee. De overige aanvragen zijn afgewezen.

Er is één bezwaarschrift ingediend tegen de afwijzing, dit bezwaar is ongegrond verklaard. Naar aanleiding van dit bezwaar is bij de aanpassing van het subsidiebesluit de drempel voor de categorie kapellen verlaagd naar € 75.000,- i.p.v. € 200.000,-.

In totaal zijn 16 aanvragen (13 kerken en 3 industrieel erfgoed) ingediend voor een bedrag van € 12.014.439,-.

A Industrieel erfgoed 2009:

Bij de categorie Industrieel Erfgoed zijn 2 aanvragen ingediend voor een totaalbedrag van € 1.541.439,-: Villa Jongerius in Utrecht (€ 855.387,-) en de Koninklijke Nederlandse Munt (€ 696.227,-). De aanvraag van de Stichting Villa Jongerius voldeed aan de gestelde criteria. Deze gehonoreerde aanvraag betrof een culturele herbestemming. De subsidieaanvraag van NV Koninklijke Nederlandse Munt betreft de restauratie van de daken (voor een klein deel het dak van het geldmuseum en grotendeels het dak van de erachter gelegen fabriekshallen). Het geldmuseum is enige jaren geleden al ingericht, dat wil zeggen dat er geen sprake is van “vooruitzicht op herbestemming”, zoals de subsidieregeling voorschrijft. De achter het geldmuseum gelegen hallen zijn in gebruik als muntenfabriek, waardoor er geen sprake is van (vooruitzicht op) herbestemming. In overleg met de afdeling BJZ is voorgesteld deze aanvraag om die reden af te wijzen. Dit houdt in dat het restant voor industrieel erfgoed € 644.613,- bedraagt.

B de kerken 2009:

Bij de categorie kerken zijn 10 aanvragen ingediend voor een bedrag van ruim € 10 miljoen. Conform de prioritering van de Monumentenwacht worden de volgende 2 aanvragen voor een totaalbedrag van € 1.425.505,- gehonoreerd: de St. Victorkerk in Benschop (€ 425.505,-) en de St. Josephkerk in Zeist (1.000.000,-), respectievelijk nummer 1 en 2 op de prioriteringslijst 2009 van de Monumentenwacht Utrecht. Dit houdt in dat de overige acht aanvragen worden afgewezen. Het resterende bedrag van € 74.495 vloeit terug in het investeringsfonds erfgoedparels.

Er zijn in 2009 12 aanvragen ingediend, voor in totaal € 7,5 miljoen.

5.Conclusies Evaluatie:

categorie industrieel erfgoed:

- Beide jaren is het aantal aanvragen voor de categorie industrieel erfgoed beperkt: in 2008 3 aanvragen, in 2009 2. De oorzaak hiervan is te vinden in de complexiteit van het industrieel erfgoed. Waar het bij de kerken louter om restauratie gaat, gaat het bij het industrieel erfgoed bovendien om het vinden van een passende herbestemming en het sluitend krijgen van de exploitatie. Planvorming bij herbestemming duurt soms jaren. Pas als daar zicht op is, kan een subsidieaanvraag ingediend worden. In 2008 en 2009 is er ambtelijk overleg over de volgende projecten geweest:
  - Verensmederij in Amersfoort
  - Rohm en Haas in Amersfoort

- Cereol in Utrecht
- Villa Jongerius in Utrecht
- Draadnagelfabriek in Utrecht
- Lubro in Utrecht
- Touwslagerij in Oudewater
- Defensierrein in Woerden
- Visrokerij Spakenburg

Ondanks het geringe aantal aanvragen zijn op basis van de selectiecriteria de juiste objecten gerestaureerd. Alle 3 de objecten kunnen de toets der criteria uit de CHS-notitie doorstaan: Het betreft in alle 3 echte erfgoedparels: unieke en buitengewoon representatieve gebouwen in een historisch-stedelijke context, het zijn spraakmakende projecten op het vlak van herbestemming met een uitstraling naar het grote publiek.

- Afgelopen 2 jaren zijn de subsidies ten goede gekomen aan culturele herbestemmingen. Er is in het subsidiebesluit geen artikel opgenomen over het hergebruik van het pand na de restauratie. In 2010 willen wij voorrang geven aan projecten waarvan de invulling het meest de doelstellingen van het provinciaal beleid benadert, bijv. t.a.v. Cultuur. **Aanbeveling:** in het Besluit Erfgoedparels een artikel opnemen over voorrang aan herbestemmingen die de doelstellingen ten aanzien van het provinciale beleid, bijvoorbeeld ten aanzien van Cultuur, benaderen.
- Beide jaren is het max. subsidiebedrag (1 miljoen) bij het industrieel erfgoed niet gevraagd. De verleende subsidiebedragen in deze categorie bedroegen € 650.000,-, € 700.000,- en € 855.000,-. Provincie was altijd één van de subsidiënten/fondsen. Ook is er vaak sprake van inkomsten uit de exploitatie. Om die reden kan bij een volgende verdeling het max. bedrag voor het industrieel erfgoed verlaagd worden. **Aanbeveling:** het max. subsidiebedrag bij industrieel erfgoed verlagen.
- Beide jaren is, vanwege het beperkte aantal aanvragen, het totale budget voor het industrieel erfgoed niet volledig gebruikt. Het restant in 2008 bedroeg €150.000,-, in 2009 € 644.613,-. Door de harde schotten tussen de 2 categorieën zijn deze geleden ongebruikt gebleven.

categorie kerken:

- Ten aanzien van de kerken kan gesteld worden dat bij de keuze van deze categorie niet zozeer de selectiecriteria uit de CHS-notitie leidend waren, als wel de acute restauratieproblematiek (NH-kerk in Wilnis) en de wijziging in het rijkssubsidiebeleid. Prioriteit is gegeven aan de meest urgente restauraties en niet aan het criterium: “voor Utrecht uniek of buitengewoon representatieve gebouwen”. Alle 29 kerken waren weliswaar rijksbeschermd, maar een inhoudelijke discussie over uniciteit of representativiteit heeft niet plaatsgevonden. De vraag is of dit erg is, immers restauratieachterstand is een minstens zo waardevol criterium.
- Dat de nood bij de kerkbesturen hoog is blijkt uit het grote aantal aanvragen: zowel in 2008 als in 2009 is fors overvraagd: resp. 10 miljoen en 6 miljoen. Het subsidieplafond bleek absoluut te laag voor al deze aanvragen. Door middel van het fonds erfgoedparels zijn in 2008 en 2009 3 kerken gerestaureerd. Het betrof grootschalige restauraties, waarvan in ieder geval 1 (NH-kerk in Wilnis), zeer urgent was. Uitgaande van een restauratielijst van

29 kerken, bedraagt het percentage door de provincie gerestaureerde noodlijdende kerken 10 %.

Het besluit erfgoedparels:

- Er is in 2 jaar 1 bezwaarschrift ingediend. Het bezwaar is ongegrond verklaard. Buiten dit bezwaarschrift zijn er geen problemen rond het Besluit Erfgoedparels geweest. Geconcludeerd kan worden dat de regeling voldaan heeft.

Algehele conclusie:

1. Zowel bij het industrieel erfgoed als bij de kerken is de restauratieachterstand deels ingelopen en zijn grootschalige spraakmakende restauraties verricht. De provincie heeft het verschil gemaakt.
2. Er is voldoende bekendheid aan de rol van de provincie gegeven: zowel het bekendmaken van de subsidies als de start van de restauraties hebben ruime aandacht in de pers gehad.
3. Het beleid is succesvol geweest, maar de financiële middelen waren relatief beperkt, gegeven de grootte van de problematiek.
4. Door de harde schotten tussen de categorieën is een deel van de gelden ongebruikt gebleven.
5. De uitvoering is goed verlopen.
6. Er is goede samenwerking met het rijk geweest.
7. De kansen voor matching van de gelden met rijksmiddelen waren beperkt.

6. Toekomstperspectief:

A Ontwikkelingen in provinciaal en rijksbeleid:

Er heeft zich de afgelopen 2 jaar een aantal ontwikkelingen in het landelijke en provinciale erfgoedbeleid voorgedaan, die van invloed zijn op het fonds erfgoedparels:

1. De beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg (Momo) is op 16 november 2009 met de Tweede Kamer besproken. Het nieuwe beleid rust op drie pijlers:
a: cultuurhistorische belangen wegen mee in de ruimtelijke ordening; b: herbestemmingen worden bevorderd; c: er komt krachtiger en eenvoudiger regelgeving. M.n. ten aanzien van a en b is een rol weggelegd voor de provincie.
- a: In de beleidsbrief Momo wordt de regierol van provincie in het ruimtelijk gebied benadrukt. De provincie verbindt immers cultuurhistorie en ruimte in haar beleid. De provincie verankert cultuurhistorie in structuurvisie en cultuurhistorische waardekaarten. Beschikbare geldstromen worden op regionaal nivo gebundeld. Dit sluit naadloos aan op de kern van MoMo: een gebiedsgerichte benadering en het stimuleren van herontwikkeling. In het kader van Momo zegt de minister per 2013 een structureel restauratiebudget van landelijk 16 miljoen in te voeren in relatie tot gebiedsgerichte ontwikkelingen. De provincies kunnen een regierol spelen in de omgevingsgerichte monumentenzorg en samen met het rijk bepalen hoe het nieuwe structurele restauratiebudget wordt ingezet. De provincie geeft door de inbreng van kennis en middelen sturing aan de ontwikkeling van een gebied,

waarbij de cultuurhistorische waarden behouden blijven. Van de provincies wordt verwacht middelen met de rijks gelden te matchen.

Wij hebben de komende jaren geld nodig om rijks geld te ontvangen. Het fonds erfgoedparels kan getransformeerd worden tot budget dat gematcht wordt met rijks geld. Omdat de rijks gelden gebiedsgericht ingezet moeten worden, gaan wij op zoek naar categorieën die passen binnen het gebiedsgericht werken.

- b: bevorderen van herbestemming: de komende jaren zullen veel gebouwen, zoals scholen, kerken, boerderijen en industriële complexen leeg komen te staan. Het beleid van het rijk is erop gericht de gebouwen in de planperiode tegen verloedering te beschermen en tijd te bieden om plannen te ontwikkelen en financiers te vinden. Het provinciale erfgoedbeleid sluit hier middels de categorie industrieel erfgoed in het parelfonds op aan.
- 2. Per 2013 zal het rijk een structureel budget van 16 miljoen per jaar vrijmaken om gebiedsgerichte restauratie te stimuleren. Hiertoe zal een meerjarig uitvoeringsprogramma opgesteld worden in samenwerking met de provincies en grote gemeenten. In dat kader vraagt het rijk nu al om nauwere samenwerking met de provincie.
- 3. Bij de behandeling van de VJN 2009 hebben de Staten via een Motie verzocht: "Dat in 2010 en 2011 ook provinciale middelen beschikbaar gesteld moet kunnen worden voor urgente restauraties van andere objecten dan genoemde categorieën en er daarom naast deze categorieën ook een categorie "overige buitengewone objecten in de regeling moet worden opgenomen".
- 4. De nood bij de kerken is nog steeds hoog. De achterstandslijst kerken telt in Utrecht nog zo'n 20 grote restauraties, voor een totaalbedrag van € 27 miljoen euro. Twee restauraties zijn zeer urgent, het betreft de H. Hart van Jezus in Vinkeveen (stukken vallen uit de toren) en de H. Franciscus van Assisië in Oudewater (recent is gebleken dat door grondwateronttrekking de fundering droog staat, waardoor het gebouw ernstig verzakt). Het rijk heeft voor de kerk in Oudewater reeds middelen beschikbaar gesteld, maar bij nader onderzoek blijkt de fundering van de kerk er slechter aan toe te zijn; de kerk in Vinkeveen is al 2 keer bij extra geldrondes van het rijk afgewezen.
- 5. Vanwege de grote restauratieachterstand bij de kerken heeft het rijk het max. subsidiebedrag binnen de BRIM-regeling voor de categorie kerken recent opgetrokken van € 100.000,- naar € 700.000,-, bij een 6-jarig onderhoudsplan. Het Nationaal Restauratiefonds heeft onderzoek gedaan naar de restauratie van kerkgebouwen (Rijksmonumentale kerken en het restauratiefonds, december 2009). Uit dit onderzoek blijkt dat van alle restauraties aan kerkgebouwen ongeveer drie kwart uit deelrestauraties bestaat, waarbij het merendeel van de totaalkosten per restauratie uit komt op een bedrag dat onder de € 500.000,- ligt. Dit houdt in dat de meeste kerkrestauraties via de BRIM opgelost kunnen worden (vanaf 2009 mogen de kerken instromen). Bij grotere restauraties (boven de € 700.000,-) kan gefaseerd gerestaureerd worden, immers na 6 jaar kan wederom een aanvraag ikv het BRIM ingediend worden. Dit beeld wordt bevestigd door de RCE die aangeeft dat een kerkgebouw niet in 1x geheel gerestaureerd hoeft te zijn. Bovendien is de tendens in het landelijke restauratiebeleid van de afgelopen tijd om sober en doelmatig te restaureren, en alleen datgene te restaureren dat noodzakelijk is voor de instandhouding van het monument.
- 6. Naast kerken vormen historische buitenplaatsen in Utrecht een probleemcategorie. Voornemen is hiervoor in 2010 beleid te ontwikkelen.

Gedacht wordt aan 2 beleidslijnen: 1. Programmalijs restauratie en herstel. 2. Programmalijs ruimtelijke kwaliteit. In vervolg op dit beleidskader moet het komend jaar een aantal acties plaatsvinden, zoals een inventarisatie van de restauratiebehoefte. Dit sluit aan bij een landelijk voornemen om 2012 tot Jaar van de buitenplaatsen te benoemen.

B Beleid erfgoedparels vanaf 2010:

1. Categorie Kerken:

- Voorgesteld wordt om in 2010 eenmalig 2 bijzonder urgente gevallen, te weten de H. Franciscus van Assisië in Oudewater (neogotische kerk uit 1882 met een interieur met hoge zeldzaamheidswaarde) en de H. Hartkerk in Vinkeveen (kerk uit 1883 van architect Tepe met een zeer gaaf bewaard interieur; glazen muurschilderingen en inventaris zijn van de hand van atelier Mengelberg), vanwege de grote restauratieproblematiek, waarbij de rijksmiddelen te kort schieten, te subsidiëren. Beide kerken stonden niet op de hoogste plaatsen van de prioriteringslijst 2009 van de Monumentenwacht. De kerk in Oudewater stond op de 11^e plaats, de H. Hartkerk in Vinkeveen op de 7^e plaats. Omdat de fundering van deze twee gebouwen snel slechter wordt, dreigt acuut instortingsgevaar. Voorgesteld wordt een subsidie van € 300.000,- voor de kerk in Oudewater en € 800.000,- voor de kerk in Vinkeveen. Door de restauratie van deze 2 kerken te subsidiëren, zijn de acute restauratiegevallen in de provincie verholpen. PS wordt gevraagd de afhandeling van deze subsidieaanvragen te mandateren aan GS.
- Gezien het optrekken van de max. rijkssubsidie voor kerken van € 100.000,- per 6 jaar naar € 700.000,- en de mogelijkheid om via de BRIM gefaseerd te restaureren, d.w.z. dat iedere 6 jaar opnieuw het max. bedrag bij het rijk aangevraagd kan worden, kan naar verwachting van het rijk op termijn de achterstandslijst van de provincie met rijksmiddelen opgelost worden. Om die reden wordt voorgesteld **te stoppen** met de kerken als categorie. Dit houdt in dat de subsidieregeling voor kerken komt te vervallen, inclusief de bestaande prioritering.

- ### **2. Categorie industrieel erfgoed: Voortzetten:** (Mede) door de provinciale subsidie in de categorie industrieel erfgoed zijn in 2 jaar tijd 3 parels herbestemd en gerestaureerd. De komende jaren zal naar verwachting nog een aantal herbestemmingsprojecten kunnen starten. Herbestemming is één van de 3 pijlers van MoMo, provincie sluit hiermee aan op rijksbeleid. Voorstel is om deze categorie te continueren, waarbij prioriteit gegeven wordt aan gebiedsgerichte projecten en projecten die bovendien een culturele functie hebben dan wel aantoonbaar krijgen na herbestemming. De lijst van 100 uit het boek 20 vensters op industrieel erfgoed blijft de basis. De aanvragen in deze categorie bedroegen € 650.000,-, € 700.000,- en € 855.000,-. Het max. subsidiebedrag (1 miljoen euro) is nooit gevraagd. Provincie was altijd één van de subsidiënten/fondsen. Ook is er vaak sprake van inkomsten uit de exploitatie. Om die reden wordt voorgesteld het max. subsidiebedrag omlaag te brengen naar € 700.000,-. Het subsidieplafond wordt op € 1 miljoen gesteld. Voorgesteld wordt in het Besluit Erfgoedparels een artikel op te nemen om voorrang te geven aan herbestemmingen die het meest bijdragen aan provinciale beleidsprioriteiten.

Voor zover bekend kan in 2010 een aanvraag verwacht worden van Cereol in

Utrecht.

- 3. Nieuwe categorie erfgoedparels: de buitenplaatsen:** Uit overleg met de RCE blijkt dat in deze categorie de nood hoog en urgent is. Afgelopen jaar is € 2 miljoen subsidie uit het fonds erfgoedparels beschikbaar gesteld voor de restauratie van kasteel Amerongen. Restauratieachterstand in de provincie bedraagt voor deze categorie € 56 miljoen euro (zowel groen als rood, opgave van de RCE). Wij stellen deze categorie voor als nieuwe categorie, en zorgen hiermee voor verbreding van de categorieën (de motie van D'66). In het kader van het in MoMo genoemde gebiedsgericht werken kunnen parelfondsgelden samen met gebiedsgerichte middelen ingezet worden. Dit is bij uitstek de categorie waar invulling gegeven kan worden aan het gebiedsgericht werken, waarbij de combinatie gemaakt zal worden met CHS-gebieden. Wij willen in 2010 het beleid nader uitwerken. Vooruitlopend hierop willen wij in 2010 al een aantal concrete urgente restauratieprojecten oppakken. Beide gevallen betreffen urgente projecten, waar de(aanvullende) rijksmiddelen voor ontbreken en waar de provincie haar verantwoordelijkheid voor neemt. De volgende projecten worden voorgesteld:

- De restauratie van de beschoeiing van Slot Zuylen: Slot Zuylen is één van de twee kasteelmusea die van ons exploitatiesubsidie ontvangen. De beschoeiing van de slotgracht verkeert in slechte staat. De in 1740 dicht bij de oever gebouwde slangenmuur is recent gerestaureerd. Door het afbrokkelen van de oeverrand dreigt deze muur om te vallen. Voorgesteld wordt een maximum subsidiebedrag van € 500.000,-.
- De restauratie van de Wintertuin in Baarn: de Wintertuin is een rijksbeschermd glazen kas uit 1914-1915. De kas is onderdeel van villa Canton en is gelegen in het Cantonpark. De kas verkeert in slechte staat. De gemeente is inmiddels eigenaar van de kas en wil de kas in oude glorie herstellen. De kas krijgt een educatieve/museale functie met theetuin, passend bij het koninklijke karakter van Baarn. In januari jl. heeft minister Plasterk € 1.5 miljoen rijkssubsidie toegezegd voor de restauratie. De gemeente komt nog 1 miljoen te kort en vraagt de provincie mee te denken in de subsidiëring van het restant. De gemeente draagt zelf ook financieel bij. Voorgesteld wordt een maximum subsidiebedrag van € 400.000,-.

Wij willen voor deze twee projecten € 900.000,- reserveren. PS wordt voorgesteld de afhandeling van deze subsidievoorstellen te delegeren aan GS.

- 4. Overige buitengewone objecten:** In principe zijn alle categorieën en objecten die conform de notitie “CHS uitvoeringsprogramma” binnen het beleid t.a.v. de erfgoedparels vallen “buitengewone objecten”. In deze notitie wordt een andere werkwijze uitgewerkt. Tot nu toe werden toekenningen geregeld via het subsidiebesluit. We stellen voor om in 2010 deze werkwijze te handhaven voor de categorie industrieel erfgoed. Voor de volgende jaren zal breder worden afgewogen welke erfgoedparels zich bij voorrang aandienen voor financiële ondersteuning, in principe binnen de genoemde categorieën buitenplaatsen en industrieel erfgoed, maar zo nodig ook daarbuiten.

7. Beschikbare middelen:

Via de VJN 2009 is 3 mln. euro (per jaar) in 2010 en 2011 beschikbaar gesteld in het kader van de versnellingsagenda (voorstel bij VJN 2009). Van dit bedrag is middels een breed gedragen amendement 2 miljoen subsidie beschikbaar gesteld voor de

restauratie van kasteel Amerongen. Voor het parelfonds 2010 en 2011 is € 6.773.339,- (inclusief de jaarbudgetten 2010 en 2011 en de geraamde terugvordering van de voorfinancieringen van rijkssubsidie) beschikbaar in de reserve. Voor het parelfonds 2010 en 2011 willen wij 6 miljoen reserveren, 3 miljoen per jaar.

De verdeling voor 2010 ziet er als volgt uit:

Industrieel erfgoed:	1 miljoen
Buitenplaatsen:	0.9 miljoen
2 urgente kerkrestauraties	1.1 miljoen.

Wij stellen voor zachte schotten tussen de categoriën te hanteren, zodat restanten direct voor een noodlijdende categorie ingezet kunnen worden. Voor de besteding van de gelden van 2011 zullen wij een voorstel, waaronder een uitgewerkt beleidsvoorstel t.a.v. de categorie buitenplaatsen, aan de Staten voorleggen.

Tot en met 2011 zijn middelen voor het fonds erfgoedparels gereserveerd. Voor de verdere jaren vindt afweging plaats in het kader van het nieuwe collegeprogramma.

Tot slot:

Het Besluit Erfgoedparels zal op bovenstaande beleid aangepast worden.